

УДК 37.017.4:001.895

Р. В. Міксюк, старшы выкладчык (БГТУ)

ПАЛІЛОГ КУЛЬТУР У СТУДЭНЦКІМ АСЯРОДДЗІ

У публікацыі разглядаюцца пытанні полікультурнага выхавання ў студэнцкім асяроддзі, іх актуальнасць, указваюцца важнейшыя накірункі і разнастайныя формы выхаваўчай работы. Закрануты пытанні з гісторыі развіцця полікультурнага выхавання.

Асаблівая ўвага нададзена праблеме фарміравання полікультурнай асобы, здольнай спалучаць у сабе сістэмныя веды ў галіне нацыянальнай і сусветнай культур, умёны і гатоўнасць жыць у шматкультурным поліэтнічным асяроддзі.

The article is devoted to some issues in student's polycultural education, actuality of the concerns, major directions and the diversity of forms in educational work. The article also shows the history of polycultural education development.

Moreover, great attention is paid to the problems connected with formation of polycultural personality able to combine system knowledge in national and world culture with skills and readiness to live in polyethnic polycultural surrounding.

Уводзіны. Сённяшнія рэаліі айчыннага грамадства ўключаны ў складаны працэс глабалізацыі, у стварэнне адзінай сістэмы сацыяльных, культурных, эканамічных, палітычных і іншых узаемаадносін. Асаблівая складанасць глабалізацыі праяўляецца ў сацыякультурнай сферы. Добра вядома, што адным з паказчыкаў прагрэсіўнага грамадскага жыцця з'яўляецца разнастайнасць культур, а сутыкненне розных каштоўнасцей прыярытэтаў стварае ўмовы для іх узаемаўзбагачэння. Аднак не заўсёды культурна-каштоўнасці ўстаноўкі супадаюць. Гэта прыводзіць да інталерантнасці ў адносінах да іншага і з'яўляецца часам нават крокам да канфлікту.

Асноўная частка. Сучасная трактоўка культуры падаецца так: «Культура – гэта спецыфічна чалавечы спосаб дзейнасці, накіраваны на стварэнне духоўных і матэрыяльных каштоўнасцей, вынікам якога з'яўляецца сістэма ідэалаў, каштоўнасцей, нормаў паводзін, што ўвабляецца ў сацыяльным развіцці чалавека, у яго духоўным свеце» [1].

У любым грамадстве існуюць свае каштоўнасці, якім аддаецца перавага, пры гэтым у кожнай асобы фарміруецца свая ўласная іерархія каштоўнасцей.

Да прыярытэтных духоўных каштоўнасцей беларусаў адносяць беларускую дзяржаўнасць, культуру, мову; веданне ўласнай гісторыі, нацыянальных традыцый, звычаяў; агульначалавечыя ідэалы добра, праўды, справядлівасці.

На працягу свайго развіцця тэрмін культура спарадзіў шмат адгалінаванняў, сярод якіх паняцце «культура асобы». Узровень культуры асобы – гэта «...вынік засваення мовы, далучэння да культурных каштоўнасцей, звычаяў, традыцый, што існуюць у грамадстве, авалоданне ўласцівымі для пэўнай культуры прыёмамі і навыкамі паводзін і дзейнасці» [2]. Як бачым, адным з прыярытэтных месц з'яўляецца веданне мовы. Таму і ў канцэпцыі камунікатыў-

най прыроды культуры асноўным прадметам даследавання з'яўляецца мова.

Існуе нацыянальная спецыфіка светабачання і светаразумеання, абумоўленая наяўнасцю моўнай карціны свету. У носьбітаў розных моў існуюць розныя канцэпцыі будовы навакольнага свету. Паняцці, асноўныя для мадэлі свету аднаго народа, могуць быць неістотнымі або адсутнічаць у іншых мовах. Так, напрыклад, у сучаснай беларускай мове ўжыванне ў зваротках суфікса -к- з'яўляецца нарматыўным (дзядзька, цётка), а ў рускай ўжыванне падобных формаў у якасці звароткаў сведчыць не толькі пра парушэнне нормы, але і пра няветлівасць суразмоўцы.

Сістэма нацыянальных каштоўнасцей, грамадская мараль знаходзяць адбітак у ідыяматыцы, значную частку якой складаюць фразеалагізмы, сінанімічныя і антанімічныя рады, пераносныя значэнні слоў і іншае.

Пытаннямі выхавання полікультурнасці асобы займаюцца не толькі педагогі, але і псіхологі, філосафы, этнографы розных краін.

Паняцце «полікультурнае выхаванне» атрымала распаўсюджанне ў сусветнай педагогіцы з 1960-х гг. Вучонымі разглядаюцца сутнасць, мэты, задачы, асноўныя катэгорыі полікультурнага выхавання; тыпы этнічнай ідэнтычнасці, сутнасць этнічнага самаразумеання, прычыны міжнацыянальных напружанняў, умовы фарміравання талерантнасці ў сферы міжэтнічных адносін. Вывучаны гісторыя развіцця і ідэі полікультурнага выхавання ў сусветнай і айчыinnай педагогіцы.

Станаўленне айчыннага полікультурнага выхавання прыйшлося на другую палову XX ст. Гэта выклікана ростам глабалізацыі, узмацненнем працэсаў узаемапраанікнення, сутыкненнем культур і каштоўнасцей прыярытэтаў, тэндэнцыяй да збліжэння і стварэння адзіных прастораў.

Варта падкрэсліць, што змест полікультурнага выхавання мае наступныя арыенціры: сацыякультурная ідэнтыфікацыя асобы; засваен-

не сістэмы паняццяў і ўяўленняў пра полікультурнае асяроддзе; выхаванне станоўчых адносін да культурнага акружэння; развіццё навыкаў сацыяльных зносін.

Важнай і істотнай становіцца праблема арганізацыі полікультурнага выхавання. Адным з галоўных спосабаў такой арганізацыі з'яўляецца адпаведнае вывучэнне тых ці іншых вучэбных дысцыплін. Наяўнасць полікультурнага кампанента ў вучэбных дысцыплінах дазваляе вырашаць двойную задачу: стымуляваць цікаўнасць студэнтаў да новых ведаў і адначасова прапаноўваць розныя пункты гледжання на навакольны свет.

З улікам новых сацыякультурных рэалій вучоныя распрацоўваюць напрамкі далейшага развіцця адукацыі. Важна, каб выхаванне і навучанне садзейнічалі адзінай задачы: асэнсаванню асобай сваіх каранёў і прывіццю ёй павагі да іншых культур.

Полікультурнае выхаванне як адно з інавацыйных напрамкаў выхавання ставіць сваёй мэтай далучэнне моладзі да нацыянальных і сусветных культур. З улікам інтэрнацыяналізацыі ўсіх сфер дзейнасці актуальнасць полікультурнага выхавання моладзі значна ўзрастае.

На вялікі жаль, сучасны малады чалавек часта праяўляе нястрыманасць, ён не падрыхтаваны да дыялогу з іншай культурай. Часам узнікае недавер да людзей з іншай культурай. Вырашыць сітуацыю можна толькі тады, калі суб'ект разумее культурныя адрозненні як альтэрнатыву і ў сваім асабістым стаўленні дасягае полікультурнасці.

Сёння як ніколі запатрабавана полікультурная асоба, таму ўзрастае сацыяльная роля не толькі агульнаадукацыйнай школы, але і ВНУ. Сучасная ВНУ павінна ствараць усе ўмовы для полікультурнага выхавання не толькі сваіх студэнтаў, але і замежных. Выкладчык абавязаны дапамагчы студэнтам усвядоміць, што ў свеце існуе мноства каштоўнасцей, што некаторыя з іх адрозніваюцца ад іх уласных, што любыя каштоўнасці захоўваюцца ў традыцыях таго ці іншага народа і з'яўляюцца заканамерным плодам яго вопыту і гістарычнага развіцця.

Узнікае пытанне: як навучыць пераадольваць цяжкасці полікультурных зносін, пазбягаць канфліктаў на гэтай глебе, выходзіць з праблемнай сітуацыі, захоўваючы сваё і не зніжаючы годнасць іншага? Таму ўзнікае неабходнасць у стварэнні метадычных прынцыпаў полікультурнага выхавання.

Полікультурны прынцып азначае прызнанне ўнікальнасці кожнай культуры і адлюстроўвае патрабаванні забеспячэння мэтанакіраванай сацыялізацыі студэнтаў на кагнітыўным каштоўнасна-матывацыйным і дзейнасна-паводзінным узроўнях.

У адукацыйным працэсе палілог культур спрыяе знаходжанню гарманічнага спалучэння нацыянальнай і сусветнай культур.

Палілог культур можна разглядаць як педагагічны нарматыў далучэння моладзі да этнічнай, агульнанацыянальнай і сусветнай культуры з мэтай фарміравання гатоўнасці і ўмення жыць у шматкультурным поліэтнічным асяроддзі.

Прынцып полікультурнасці абгрунтоўвае шматграннасць узаемасувязі адукацыі і выхавання. У вучэбным матэрыяле павінны адлюстроўвацца гуманістычныя ідэі свабоды і ненасілля, характарыстыка ўнікальных этнічных, нацыянальных самабытных рысаў у культурах народаў свету, раскрыццё ў іх культурах агульных традыцый, якія дазваляюць жыць у міры, згодзе, гармоніі.

Важнейшымі напрамкамі выхаваўчай работы будуць:

- арганізацыя пазнавальнай дзейнасці, накіраваная на ўзбагачэнне іх ведамі пра культуру міжнацыянальных зносін, пра паняцці «інтэрнацыяналізм», «патрыятызм», «нацыянальная самасвядомасць», «салідарнасць», «полікультурны свет», «дыялог культур» і інш.;

- выхаванне эмацыянальна-каштоўнасных адносін да людзей іншай нацыянальнасці і іх культуры;

- назапашванне практычнага вопыту зносін у шматнацыянальным калектыве.

Эфектыўнымі будуць у гэтым плане дыялогі, дыскусіі, мадэляванне, тэсты, якія тычацца культуры нацыянальнай самабытнасці, духоўнага жыцця і інш.

Вучэбны матэрыял, міжпрадметныя сувязі, педагагічныя метады, спецкурсы, даследчая дзейнасць па тэмах пытанняў полікультурнасці даюць добрыя вынікі.

У БДТУ накоплены вялікі вопыт полікультурнага выхавання. На занятках беларускай мовы студэнты працуюць над тэмамі «Этнаграфія Беларусі», «Нацыянальная тапаніміка», «Беларускі фальклор», «Менталітэт і нацыянальны характар беларусаў», «Нацыянальныя супольнасці ў Беларусі» і інш. Рэфератыўныя паведамленні пра сваю культуру даюць рэальнае ўяўленне пра гісторыю і культурную разнастайнасць свету, пра самабытнасць яго народаў.

Замежныя студэнты таксама прымаюць удзел у культурных мерапрыемствах, у розных акцыях, у тым ліку і валанцёрскіх, пашыраюцца магчымасці для ўдзелу студэнтаў-замежнікаў у культурных праектах, студэнцкіх канферэнцыях.

Пашырэнню і паглыбленню ведаў пра культуру міжнацыянальных зносін садзейнічаюць гутаркі пра традыцыі розных нацыянальнасцей, пра асаблівасці нацыянальных сем'яў (беларускай, рускай, татарскай, туркменскай, іранскай і інш.) Найперш разглядаюцца традыцыі тых студэнтаў, якія вучацца ў групе. Напрыклад, у БДТУ на канферэнцыі «Зямля – наш адзіны дом» туркменскія студэнты расказвалі пра сваю краіну,

пра сваіх паэтаў і пісьменнікаў, паказвалі слайды, фільмы, з гонарам дэманстравалі стужкі пра свайго лепшага ў свеце туркменскага каня і цудоўную сабаку, расказвалі пра найпрыгажэйшыя дываны. Адчувалася, што беларускія студэнты паглядзелі на туркменаў па-новаму, з павагай.

Шмат навуковых і творчых студэнцкіх прац было напісана напярэдадні 80-годдзя з Дня Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне і з дня пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Моладзю быў сабраны багаты матэрыял пра сваіх родных і блізкіх людзей, пра землякоў – удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, пра іх баявыя подзвігі, пра гора і пакуты роднага краю. Адною з цікавых была праца туркменскіх студэнтаў «Туркменістан у гады Вялікай Айчыннай вайны», у якой можна даведацца пра туркменскіх салдат і камандзіраў, герояў, якія змагаліся на франтах вайны, пра пісьмы-трохвугольнікі, якія захоўваюцца ў туркменскіх сем'ях, а таксама пра тых, хто загинуў і пахаваны на нашай беларускай зямлі.

Судакрананне з жывой гісторыяй дазволіць папоўніць веды новым зместам, дасць ім магчымасць адчуць адказнасць за працяг справы тых герояў-вызваліцеляў, прадстаўнікоў розных нацыянальнасцей, якія аддалі жыццё ў імя міру на зямлі.

Можна праводзіць дыскусіі, прэс-канферэнцыі, вечарыны пытанняў і адказаў, завочныя падарожжы, круглыя сталы. На такіх мерапрыемствах разглядаюцца, як правіла, пытанні: З чаго пачынаецца дружба між людзьмі розных нацыянальнасцей? У чым праяўляецца культура міжнацыянальных зносін? Як вітаюцца людзі розных краін? Якія адносіны паміж бацькамі і дзецьмі ў людзей розных нацыянальнасцей? і інш.

Умелае выкарыстанне розных форм выхаваўчай работы спрыяе развіццю інтэрнацыянальных пачуццяў.

Вельмі эфектыўнымі будуць у гэтым плане трэнінгі міжэтнічных зносін, стварэнне клубаў інтэрнацыянальнай дружбы. Немалую карысць прыносяць фестывалі, алімпіяды, выставы, прывесчаныя этнічнай культуры, спаборніцтвы па нацыянальных відах спорту, гульнях, фальклорных канцэртах, вечарыны; конкурсы на лепшае прыгатаванне нацыянальных страў; сустрэчы з этнографамі, прадстаўнікамі розных культур; экскурсіі этнакультурнага зместу.

Важнейшым кампанентам полікультурнага выхавання з'яўляецца фарміраванне ў моладзі культуры міру, бо цэнтральнай праблемай, якая стаіць перад чалавецтвам, з'яўляецца праблема ўдасканалення ўзаемаадносін людзей. Задача скасавання войн з жыцця грамадства застаецца прыярытэтнай для чалавецтва ў цэлым. ЮНЕСКА вызначыла неабходнасць прадуманага, сістэмнага, хутчэйшага пераходу ад культуры вайны да культуры міру. Культура міру з'яўляецца комп-

лексам каштоўнасцей, поглядаў, традыцый, узораў паводзін, якія ўключаюць павагу да людзей і іх правоў, адказ ад любых формаў насілля, прызнанне роўных правоў і магчымасцей мужчын і жанчын, прызнанне права кожнага на свабоду думкі і атрыманне інфармацыі, прыхільнасць прынцыпам дэмакратыі, свабоды, справядлівасці, згоды, салідарнасці і плюралізму ў адносінах паміж этнічнымі, рэлігійнымі, культурнымі і іншымі групамі, а таксама паміж асобнымі людзьмі. У 1994 г. ЮНЕСКА распрацавала праграму «Культура міру» – дынамічную ініцыятыву, накіраваную на барацьбу супраць насілля, якое ахапіла за апошнія дзесяцігоддзі многія краіны. Праграма мяркуе ўдзел моладзі ў разнастайных мерапрыемствах, накіраваных на ўмацаванне міру. Асноўнымі напрамкамі дзейнасці праграмы з'яўляюцца вывучэнне і ахова навакольнага асяроддзя; даследаванне правоў чалавека, правоў дзіцяці, праблем дэмакратыі і талерантнасці; вывучэнне сусветнай культурнай спадчыны і яе захаванне; устанаўленне культуры міру як арыентацыі грамадства на пашырэнне і паглыбленне ведаў пра сябе і мір, адмаўленне культу вайны і насілля, мірнае суіснаванне народаў, дзяржаў, культур, рэлігій.

З улікам новых сацыякультурных рэалій вучоныя распрацоўваюць накірункі далейшага развіцця адукацыі.

Заклучэнне. Полікультурнасць як інтэграцыйная якасць асобы мяркуе каштоўнасці ўваход у свет іншай культуры і развіццё асобнай культуры.

Мэта полікультурнага выхавання дасягальная толькі ў тым выпадку, калі адначасова ўдасканалюцца тры бакі дзейнасці: пазнавальная, эмацыянальна-каштоўная і паводзінная.

Сучасная адукацыйная ўстанова павінна знаёміць моладзь з агульначалавечымі каштоўнасцямі, далучаць да культуры іншых краін, захоўваючы шматвяковыя традыцыі, уменне не толькі цаніць родную культуру, але і прымаць разнастайнасць іншых культур.

Полікультурнае выхаванне ў Беларусі на сучасным этапе прынята лічыць важнейшым напрамкам выхавання, які садзейнічае вырашэнню міжнацыянальных і міжканфесійных канфліктаў.

Літаратура

1. Бабосов, Е. М. Социология: учеб.-метод. комплекс / Е. М. Бабосов, Е. П. Сапелкин. – Минск: УП «Технопринт», 2001. – 408 с.
2. Зубра, А. С. Культура личности как духовная ценность: пособие для педагогов, воспитателей, студентов / А. С. Зубра. – Минск: Университетское, 2001. – 184 с.
3. Сазонова, С. М. Поликультурное воспитание учащихся: метод. аспекты / С. М. Сазонова // Адукацыя і выхаванне, 2009. – № 2. – С. 32–38.

Паступіла 15.06.2012